

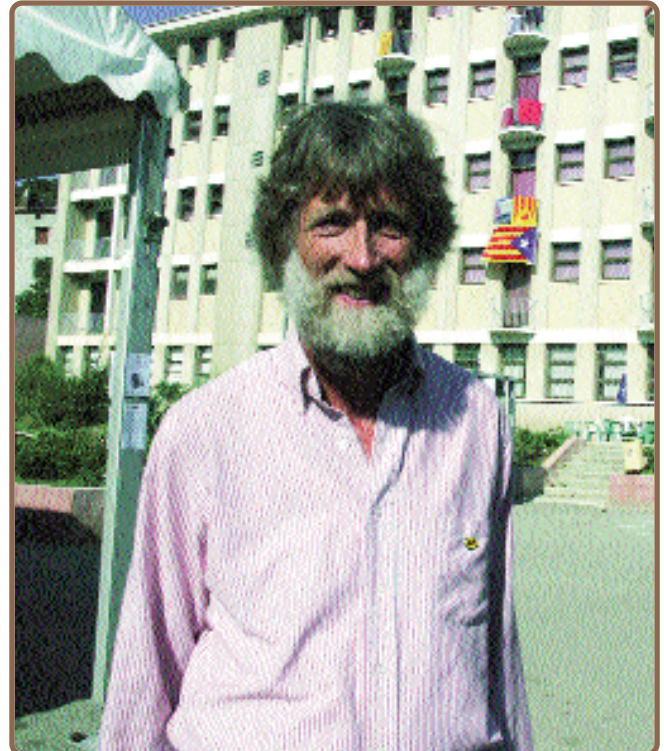
1907-2007: un segle de relacions filològiques germano-catalanes

Conversa entre Antoni M. Badia i Margarit i Tilbert D. Stegmann

FOTOS: R. Puig Coromines

Antoni M. Badia i Margarit a la seu de l'Institut d'Estudis Catalans (Barcelona, abril del 2007)

Tilbert Didac Stegmann a la Universitat Catalana d'Estiu (Prada de Conflent, estiu del 2003)

L'any 2007 coincideixen dos esdeveniments importants per a la cultura catalana: el centenari de la fundació de l'Institut d'Estudis Catalans –acadèmia catalana de les ciències i autoritat normativa per a la llengua catalana– i la presentació de la cultura catalana com a Convidada d'Honor a la Fira del Llibre de Frankfurt.

La creació de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) en 1907 tingué lloc poc després del Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1906), que va representar al mateix temps l'amplíssim suport social al català com a vehicle d'una cultura moderna i el seu reconeixement internacional.

Des d'aquell mateix moment, la relació entre els romanistes germànics i la lingüística catalana ha estat especialment intensa, i el consell de redacció de *Transfer* ha considerat que valia la pena deixar constància d'aquesta llarga i fecunda relació amb una conversa entre dos dels seus més destacats representants.

El Dr. Antoni M. Badia i Margarit (Barcelona, 1920) –el nostre interlocutor **Badia i Margarit**– és un dels més eminents filòlegs catalans i un dels més coneguts internacionalment. Ha estat catedràtic i rector de la Universitat de Barcelona i president de la Secció Filològica del IEC. Entre altres distincions, va rebre el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes (2003). Actualment dirigeix la revista *Estudis Romànics*, de l'Institut d'Estudis Catalans.

El Dr. Tilbert Dídac Stegmann (Barcelona, 1941) –el nostre interlocutor **Til Stegmann**– és segurament l'impulsor més actiu de la catalanística germànica recent. Fou professor de la Universitat de Berlín i actualment ho és de la Universitat de Frankfurt. Promogué la creació de la Deutsch-Katalanische Gesellschaft (1983) i per la seva llarga activitat de difusió de la cultura catalana ha rebut el Premi Internacional Ramon Llull de l'any 2006.

Agraïm sincerament que hagin volgut participar en aquesta conversa, que a continuació trobareu, sobre el passat i el futur de la catalanística germànica, que oferim als lectors de LLENGUA NACIONAL com una pàgina especialment interessant de la projecció internacional de la cultura catalana.

ISIDOR MARÍ

NOTA: Aquesta conversa entre els doctors Badia i Stegmann, coordinada per Isidor Marí, va ser encarregada per l'Institut Ramon Llull (IRL) per a publicar-la dins *Transfer. Journal of Contemporary Culture* (núm. 2, any 2007). *Transfer* és la revista en anglès, de periodicitat anual, de què se serveix l'IRL per a promoure en l'àmbit internacional els assagistes i investigadors en llengua catalana.

Badia i Margarit: Malgrat no ser una llengua que recolzés en una estructura d'estat sobirà, el català no començà malament la seva trajectòria filològica: Friedrich Diez, tingut tradicionalment pel fundador de la *Romanische Philologie*, ja en la 2a edició de la seva *Grammatik der Romanischen Sprachen*, de 1856, afirmà que bé podia ser considerat una llengua. Fou gairebé per atzar que vaig descobrir el canvi d'actitud de Friedrich Diez respecte al català, en llegir, fa molt de temps, «Das Katalanische in den Werken von Friedrich Diez», un article d'Eva Seifert dins la Miscel·lània Rubió i Lluch (Barcelona 1936), cosa que em produí una onada de simpatia, tant envers Diez com envers Seifert. Us plaurà de saber que vaig conèixer-la personalment en un congrés a Salamanca l'any 1955.

Til Stegmann: I fixeu-vos que en la 5a edició (de 1882) el mateix text de la 2a reapareix amb el format de capítol individual, com en el cas de les altres llengües, donant així al català la total equiparació al francès, a l'italià o a l'espanyol. Mala sort que després W. Meyer-Lübke no s'hagués deixat portar directament per aquest camí.

Badia i Margarit: Els primers romanistes alemanys (i l'exemple més clar és el del mateix W. Meyer-Lübke) partien, més que de les llengües, dels estats que donaven el nom a aquestes llengües: Portugal, Espanya, França, Itàlia i Romania. Tot al més, feien la concessió del provençal (gràcies a la llengua dels trobadors), i això afavoria, indirectament, el català (que adquiria més anomenada); però, segons com, també el perjudicava, perquè així restava estancat com un dialecte del provençal.

Til Stegmann: Teniu raó en el que dieu de la visió estatalista, que condiciona la percepció de les llengües com a tals o com a dialectes. Recordem precisament que, quan Catalunya-Aragó formava un reialme que tothom tenia present quan pensava en els països europeus, es publicava amb tota normalitat aquell preciós *Vocabulari català-alemany* de l'any 1502, imprès per l'alemany Johann Rosenbach, a Perpinyà, un diccionari gairebé incunabile. El català i l'alemany eren per a tothom dues llengües. I el nostre trobador alemany Oswald von Wolken-

stein es preava en una famosa cançó seva de 1415 que, entre les deu llengües que sabia parlar, hi havia «*franzöisch, mörisch* [àrab], *katlonisch und kastilian*» (en la grafia antiga).

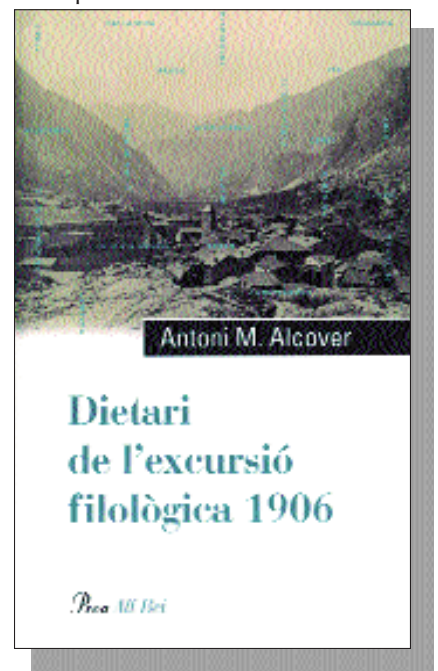
La redistribució política posterior de les fronteres estatals tapa les orelles i els ulls als observadors de les llengües. Encara que, si mireu el *Grundriß einer Geschichte der menschlichen Sprache nach allen bekannten Mund- und Schriftarten* [Esbós d'una història de la llengua humana a partir de les parles i escriptures conegudes] de J.C.C. Rüdiger, publicat a Leipzig en 1782 (per cert, poc conegut), allà diu: *Von den Provincial-Mundarten weicht die aragonische wenig, die valencische etwas mehr, die catalonische aber am meisten ab* [L'aragonès es distanca poc dels dialectes provincials; el valencià un poc més i el català, en canvi, al màxim]; Rüdiger, setanta anys abans de Diez, deu notar que al català no li va bé la classificació com a «Mundart».

Badia i Margarit: En canvi, els col·laboradors del *Gröbers Grundriß* de 1888 i de 1904-06 (2a edició) eren més realistes. És cert que distingien les llengües anomenades *llengües* (*Die spanische Sprache*) i les que no s'atreuen a anomenar *llengües* (*Das Catalanische*); però aquest era presentat amb el mateix rang que aquelles (tipus de lletra, estructura de l'article, etc.): tot era igual. Sempre he pensat que els enunciats de les llengües en el *Gröbers Grundriß* són un model de finor i de delicadesa que suscita l'agraïment de molts.

Til Stegmann: La designació *Das Katalanische* no significa restar estatus de llengua al català. Ho demostra que, dues pàgines més enllà de l'inici de l'article dedicat al català, el pròxim apartat es titula «Entwicklung der catalanischen Sprache». I l'article següent, dedicat a l'espanyol, deixa ben clar que les *provincies catalanes* no formen part del territori lingüístic de l'espanyol.

Badia i Margarit: El català tingué sort amb Bernhard Schädel, de la universitat de Halle an der Saale. Com feien altres *Privatdozenten* (ell havia començat a Itàlia), passà a Mallorca, i potser hauria continuat cap a Castella, Portugal... Però s'enamorà de Mallorca

i s'entengué bé amb el veherent mossèn Alcover (i el temperament dels mallorquins i el paisatge...; i potser també, per què no?, hi veié la possibilitat que li sortís alguna feina). Ja abans d'obrir-se el Congrés, la seva popularitat entre els catalans s'acresqué notablement en difondre's l'excursió dialectològica que Alcover i ell mateix feren, poques setmanes abans (del 31 de juliol al 13 de setembre), en la qual recorregueren tota la Catalunya pirinenca. Enguany ha aparegut una nova reedició del diari (tan pintoresc com científic) que Alcover anava redactant *sur place* en el decurs de l'excursió. Pel que fa al Congrés pròpiament dit (el I Congrés Internacional de la Llengua Catalana, d'octubre de 1906), Schädel hi pesà molt i hi presentà una comunicació que no era res de l'altre món, però que animava la gent a treballar i les institucions a responsabilitzar-se'n. I, de més a més, *era alemany*, cosa que també ajudava molt a l'empresa de tots.

Til Stegmann: Sí, la influència activadora de Schädel, a través de mossèn Alcover –que el seguia incondicionalment i projectava la seva figura a través del *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana*–, fou molt forta en el I Congrés, encara que la comunicació que dieu (*Über die Zukunft der katalanischen Sprachstudien*) no la va poder presentar ell (per raons familiars que el van fer tornar a Alemanya). Schädel havia començat l'any 1903 a publicar els utilíssims resums sobre

les novetats en el camp de la llengua i literatura catalanes en el *Kritischer Jahresbericht über die Fortschritte der romanischen Philologie*, cosa que va continuar fins a 1908 quan la desavinença amb els becaris de filologia catalana que ell havia fet venir a estudiar a Halle fa baixar fortament la seva motivació pels temes catalans. Encara publica un llarg article sobre «Die katalanischen Pyrenäendialekte» en el primer número de la seva nova revista *Revue de Dialectologie Romane*, en 1909; però, de cosa posterior, sols tenim una ressenya del nou diccionari Langenscheidt català-alemany d'Eberhard Vogel, de 1911, i ja res més fins que en 1921 Alcover li torna a publicar una proposta d'organització de les entrades del diccionari en el *Bolletí*. Per cert, Eberhard Vogel era un altre dels catalanistes molt actius a inicis del segle XX: a part de fer el diccionari, va traduir unes quantes novel·les catalanes de l'època a l'alemany. I no oblidem un altre gran nom, Hugo Schuchardt, del qual poc es recorda, i que en 1906 publicà un article «Zur Verbreitung des Katalanischen» dins la *Zeitschrift für Romanische Philologie*.

Badia i Margarit: Schädel fundà la Société de Dialectologie Romane i hi donà càrrecs i responsabilitats importants a Alcover. La Société no durà molt, a causa de l'inici de la Primera Guerra Mundial, però marcà un camí que ja ningú no deixaria de seguir. La prova la tinguérem ben aviat. Quan, després de la postguerra de 1918, Adolphe Terracher i Oscar Bloch fundaren la Société de Linguistique Romane (1924), canviaren el nom de l'associació de Schädel, però la nova associació era de la mateixa mena que la de 1909-1914. Sols hi havia un camí: el que havia fressat Bernhard Schädel.

Til Stegmann: Com ja mencionava, a Schädel el tenim una mica perdut per a la catalanística a partir de 1911, quan és nomenat professor a Hamburg, a l'Institut Colonial que després de la Primera Guerra Mundial formarà part de la nova Universitat d'Hamburg. A l'Institut Iberoamericà Schädel s'haurà de dedicar més a tot Espanya

i a Iberoamèrica. Ara bé teniu raó que a Hamburg els seus col·laboradors Fritz Krüger, Rudolf Grossmann i Wilhelm Giese (amb els dos últims, jo encara hi he estudiat) també perseguien la línia catalanística i van fer aportacions ben valuoses. Però la «línia d'Hamburg», per dir-ho així, va quedar acabada després de la Segona Guerra Mundial. Quan jo hi estudiava, en els anys seixanta, únicament el lector d'es-

Alforja (Baix Camp) l'any 1923, durant la greu inflació del marc alemany dels primers anys vint. Treballador com era, es documentà i redactà el llibre *Das Katalanische* (publicat a Heidelberg en 1925). Com és sabut, Meyer-Lübke hi reconeixia sense ambages que el català era una llengua romànica independent, que gravitava, això sí, en el món gal·loromànic. Fou el gran canvi d'un gran mestre.

Meyer-Lübke

Heinrich Kuen

panyol, el valencià Josep Maria Navarro, em va poder transmetre un petit impuls de catalanisme, proposant-me de participar en el Col·loqui de Llengua i Literatura Catalanes d'Amsterdam, l'any 1970, on us vaig conèixer.

Badia i Margarit: Honestament, voldria reprendre el record que hem dedicat a W. Meyer-Lübke. Per tant, torno enrere un instant. El gran romanista, fidel a la seva concepció de la romanística (en la qual, ultra la indispensable visió de conjunt, canalitzà sobretot els seus esforços particulars vers el francès i l'italià), no abandonà les altres llengües romàniques, i em plau de citar com a exemple el mateix català (i justament quan ell encara continuava considerant-lo un dialecte del provençal). I bé, publicada l'acta de consagració de la catedral d'Urgell (datada de ca. 860), que conté centenars de noms de paròquies que revelen llur forma i llur pronunciació en *vulgar català* del segle IX, el mestre Meyer-Lübke no vacil·là a dedicar-hi un consciencios article, que aparegué en el *Butlletí de Dialectologia Catalana* (1923). Vint anys després, aquest gest avui pot semblar premonitori de la gran mutació que, sense trigar, experimentaria el nostre romanista. En efecte, Meyer-Lübke i la seva família foren acollits a

Til Stegmann: Es pot dir efectivament que en 1925 la darrera barrera, d'incloure el català en igualtat de drets entre les llengües romàniques, havia caigut. I la romanística alemanya es dedicava d'una manera bastant normalitzada al català durant els anys següents –fins a la Segona Guerra Mundial, que va significar una disminució de les possibilitats de publicació per als romanistes alemanys, també en el camp català.

Badia i Margarit: Em sembla molt encertat això que acabeu de dir: amb la publicació de *Das Katalanische*, de Meyer-Lübke, queia la barrera que discriminava una de les llengües romàniques. Encara que sembli inversemblant de relacionar-ho, el fet és que el decenni 1920-1930 marca el començ d'una època fructuosa i serena en les nostres dues cultures, la qual, ultra una profunda reflexió (que intueixo, però que ara no sabria comentar), es manifesta significativament en dues activitats fins a un cert punt paral·leles: per part de la catalanística alemanya, la monografia sobre el parlar de l'Alguer (que en realitat era una excel·lent gramàtica històrica catalana) de Heinrich Kuen (Erlangen), i, per part de la romanística catalana, el Suplement català al *Romanisches Etymologisches Wörterbuch* de Meyer-Lübke, per Francesc de B. Moll (que tant aprofità aquell en la 3a edició del *REW*, aparegut en 1935). És curiós que ambdues obres fossin publicades dins la mateixa revista (*Anuari de l'Oficina Romànica de Lingüística i Literatura*, de Barcelona) i pràcticament en els mateixos anys vint i trenta del segle passat. Sovint penso en aquesta coincidència de Kuen i Moll, que ara m'ha tornat a venir al pensament.

Til Stegmann: M'alegro que mencio-

neu Heinrich Kuen, amb qui vaig tenir un tracte molt agradable quan jo arribava de professor assistent a la Universitat d'Erlangen-Nürnberg i que vam nomenar President d'Honor al vostre costat en el moment de fundar la Deutsch-Katalanische Gesellschaft. Però, passant a una època ja menys allunyada: com veieu vós l'aportació alemanya a la catalanística durant els anys que als Països Catalans obrava la repressió franquista?

Badia i Margarit: La impressió que ens produïa el contacte personal amb col·legues i amics alemanys en els anys quaranta i cinquanta era que tots estàveu molt preocupats, tant per la postergació en què malvivien la llengua i la cultura, com per la consternació dels qui, essent-ne professionals (i engatjats), ens sentíem alhora afectats i impotents. Si m'ho permeteu, us explicaré el que em passà a mi mateix. Hans Rheinfelder (de Munic), un dia que m'instà molt que li contés totes les meves dificultats a la universitat i al país, en quedà tan trasbalsat que cuità a gestionar-me un nomenament de *Gast-professor* a la Universitat de Munic, que fou efectiu en tres semestres (entre 1959 i 1960). Tot, perquè «aquella vida no es podia resistir!». En la mesura en què podíem suportar-ho (i que, és clar, també ho suportàvem), fou una època de treball eficaç, entre vosaltres i entre nosaltres, com es posa de manifest repassant les actes dels congressos de romanística i, en general, la bibliografia de catalans i de catalanòfils corresponent. També una època d'aprofundir relacions personals i amistats. I aviat, a partir de 1968 (any del Col·loqui de Català d'Estrasburg), s'iniciaven les tasques de l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes i les associacions paral·leles d'altres països, entre les quals vós vàreu tenir un paper fonamental pel que fa a Alemanya.

Til Stegmann: Les noves «línies» de la catalanística alemanya, que actualment són les més actives, són les que surten des de Tübingen, amb l'activitat del lector de català Antoni Pous i el munt de deixebles que va guanyar per al català (Hösle, Schlieben-Lange, Jens Lüdtke, etc.) i les de Freiburg pel que feia al Lullatí amb el Raimundus-Lullus-Institut. A Viena, des que Georg

Kremnitz hi és catedràtic, hi ha un gran nombre d'estudiants que es llicencien amb temes catalans. I, pel que toca a mi mateix, vaig començar a Erlangen-Nürnberg, com ja he dit, i després a Berlín, on vaig poder organitzar les Setmanes Catalanes amb un Col·loqui de Sociolingüística Catalana i més tard les Setmanes de Karlsruhe de 1983, en les quals vàreu participar vós, fundant conjuntament amb Ramon Aramon i Serra, amb les vostres paraules, la nostra Deutsch-Katalanische Gesellschaft. Amb el nom Deutscher Katalanistenverband, és ara l'associació que reuneix els científics alemanys catalanistes.

Antoni Pous (esq.) i Ricard Torrents (dreta) FOTO: arxiu família Pous

I després vaig fer tot el que podia des de Frankfurt, des de l'any 1981, amb la fundació de la Biblioteca Catalana i la *Zeitschrift für Katalanistik*, fins avui, que ens preparam per al gran esdeveniment d'aquest any 2007, on la cultura catalana (i, doncs, també la catalanística) serà Convidada d'Honor de la Fira del Llibre de Frankfurt (Guest of Honor at the Frankfurt Book Fair). Vist des d'aquí, què us semblen les relacions entre la romanística alemanya i la catalanística, ara, cent anys després de la *empremta alemanya* al I Congrés Internacional de la Llengua Catalana de 1906?

Badia i Margarit: Hem arribat al punt culminant de la nostra conversa: tots els qui ens dediquem a la llengua i a la cultura catalanes avui ens sentim interpel·lats pel centenari del I Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1906) i per la ja imminent Fira del Llibre de Frankfurt (2007), en la qual la cultura catalana serà Convi-

dada d'Honor. I si la crida ja no deixa indiferent ningú que vetlli de prop el camp de la nostra llengua, és obvi que per als especialistes catalans i alemanys el toc d'alerta té una resonància sense parió, tant perquè el Congrés de 1906 es dugué a terme sota l'orientació d'un filòleg alemany que hi aportà elements decisius, com perquè la Fira del Llibre es reuneix justament a la ciutat alemanya de Frankfurt.

D'antuvi, la catalanística alemanya viu una de les èpoques més brillants de la seva història, en l'ensenyament, en la recerca i en la propagació del missatge, de manera que la commemoració s'opera en un terreny adobat que doblarà els efectes que hauríem pogut imaginar. Per fortuna, les relacions entre les dues romanístiques (l'alemanya i la catalana) són avui immillorables (pels intercanvis universitaris, per les reunions, col·loquis i congressos i per l'abundor de publicacions), i tot permet d'esperar un demà més reeixit per a la catalanística dels nostres països.

Segonament, tenim el repte de la Fira de Frankfurt. Per la nostra part, confiem que els organitzadors alemanys hi hauran fet la bona feina que solen fer en aquests casos. Quant a la part de Catalunya, hem de confessar que ens movem en un món d'incerteses i se'ns fa difícil de respondre. D'entrada, fa uns quants mesos que sofrem una situació política inestable (canvis de govern, eleccions recents, manca de plans i de càrrecs, espera forçosa de nomenaments, etc.). Circumscrivint-nos a aspectes més concrets de la Fira, sempre estem pendents de si el concepte de «cultura catalana» que aplicaran els responsables vol dir «expressada en català» (o si també comprèn el castellà escrit per autors catalans, etc.) o si els editors han de pesar més que els autors, etc. Les darreres declaracions de responsables (que avui ja no ocupen llur càrrec) feien creure que «la cultura escrita en català seria molt respectada». Acabi com acabi, a Catalunya esperem que a la Fira de Frankfurt la literatura en català viurà un moment gloriós en la seva història. Ja en tornarem a parlar un altre dia, i espero que serà per a felicitar-nos-en.

Per la meua part, no voldria cloure aquesta agradable conversa sense recordar que, fa disset anys, exactament

Barcelona, any 1906 (anagrama del Congrés)

Frankfurt, any 2007 (un acte públic)

el dia 7 de novembre de 1990, vós, estimat amic Til, i jo mateix, rebérem plegats els «Guardons CIEMEN 1990» (CIEMEN és el Centre Internacional Escarré per a les Minories Ètniques i Nacionals). Vós fóreu presentat per

Max Cahner i el guardó us fou lliurat per Aureli Argemí, secretari general del CIEMEN. Pel que fa a mi, em presentà Enric Casassas i em lliurà el guardó Jaume Farriol, president de l'entitat. Només cal que ens diguem i

ens repetim, l'un a l'altre: «Que per molts anys puguem continuar empenyent la cultura catalana i desenvolupar els ajuts que, en aquest noble combat, ens han fornit les cultures dels nostres dos països!» ♦

Edició: Diputació de Girona - Unitat de Patrimoni i Història - Jordi Borràs - Diputació de Girona - 872 67 23 54

Altres títols de la col·lecció:
La Garrotxa d'Empordà
Del Mont al Fluvià
A l'entorn del Puig Segalar
El cap de Creus

g uies de patrimoni local

Una panoràmica dels recursos naturals i culturals de les terres de Girona

 Diputació de Girona

El cor del terraprim
 Camallera - Llampaies
 Sans - Vilatorrada

JOSEP CASAS I GENOVER
 VICTÒRIA SOLER I GUSTÉ